

Op zoek naar het Nederland uit onze jeugd?

EDWIN RAAP

Een collectie landschapsfoto's zonder plaatsbepaling uit de jaren '70 van de vorige eeuw vormde het uitgangspunt van een herfotografieproject. Samen met bewoners zijn de projectpartners Landschapsbeheer Nederland, Landschap Noord-Holland en de Stichting Kunst en Openbare Ruimte (SKOR) op zoek gegaan naar ruim 120 locaties in Noord-Holland. Moderne hulpmiddelen als websites en een iPhone-App ondersteunden ons bij de zoektocht. Wat is er in 35 jaar veranderd in ons landschap en wat vertelt ons dat over de omgang ermee? Vanaf nu in het HGT een rubriek 'toen en nu'.

De uitdrukking 'Vroeger was alles beter' ligt op ieders lippen bestorven, zeker naarmate men ouder wordt. Historisch-geografen maken zich er ook schuldig aan, misschien nog wel meer dan anderen, omdat de kwaliteit van het agrarisch cultuurlandschap naar onze mening met rasse schreden achteruitgaat. Waren het in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw de ruilverkavelingen die het cultuurlandschap aantastten, nadien maakten we ons druk om 'natuurontwikkeling' die bijvoorbeeld waardevolle uiterwaarden herschiepen in oorden vol met grote grazers.

De laatste jaren zijn we hier echter anders naar gaan kijken. De ruilverkavelingen hebben weliswaar veel cultuurhistorisch waardevol landschap vernietigd, ze hebben ook een nieuw landschap gebracht, dat nu zelf een intrinsieke cultuurhistorische waarde heeft. Uit de Wederopbouwperiode zijn recent zelfs acht gebieden als van Nationaal Belang aangevoelen. Daarnaast zijn natuurorganisaties teruggekomen van het al te rigouzeus ingrijpen in eeuwenoude landschappen. Veel meer dan voorheen wordt het bestaande landschap met de aanwezige landschappelijke waarden als uitgangspunt genomen.

De huidige economische crisis vormt een nieuwe bedreiging voor het landschap. Teruglopende budgetten, decentralisatie van beleid en 'uitgaan van vertrouwen' tussen overheden zijn reële gevaren voor kwetsbare landschappelijke waarden. Was vroeger dan toch alles beter? Kunnen we dat niet proberen te objectiveren?

De beste methode om hier vat op te krijgen zijn foto's. Tabellen en grafieken zeggen veel, een foto zegt meer. Bovendien blijken al te romantische voorstellingen van vroeger met een oude foto ontvullend te werken: het was echt niet allemaal mooier, er was toen ook veel te mopperen!

Dit uitgangspunt triggerde Landschapsbeheer Nederland een aantal jaar geleden. Zou het niet tijd worden om de 'stand van het land' eens vast te leggen op foto en daar na een vijf- tot tiental jaren weer eens te gaan kijken? Wat is sindsdien veranderd en wat leert ons dat? Nog mooier zou het zijn als we een collectie foto's zouden hebben die al een beeld gaf van Nederland in het verleden. Bekend is dat ingenieursbureaus en overheidsdiensten als de vroegere Landinrichtingsdienst (thans DLG) fotoarchieven bezitten. Die hebben als nadeel dat daarin vooral beelden zitten van oude en

§ Dia 95 van Hubert de Boer: zicht op Twisk.

nieuwe situaties waarvan bekend was dat er ingrepen op stapel stonden. Met andere woorden: het zijn geen neutrale collecties.

Het toeval hielp ons echter een handje. We wisten dat voormalig Rijksadviseur voor het landschap Dirk Sijmons in het bezit was van een collectie dia's die hij had meegenomen bij zijn afscheid van de Academie voor Bouwkunst in Amsterdam. Hij wilde er langere tijd iets mee doen – zie bijvoorbeeld de cover van zijn boek = Landschap uit 1998, waar delen van de collectie op staan – maar zocht een goede aanleiding. Tegelijkertijd raakten zowel Landschapsbeheer als het toenmalige Milieu- en Natuurplanbureau (thans: Planbureau voor de Leefomgeving) in gesprek met SKOR (Stichting Kunst en Openbare Ruimte) over het onderwerp landschapsfotografie. Ingegeven door buitenlandse voorbeelden als 'Recol-

lecting Landscapes' in Vlaanderen, 'Skog og landskap' in Noorwegen en 'L'Observatoire photographique du paysage' in Frankrijk, was de gemeenschappelijkheid snel gevonden toen de dia's van Dirk Sijmons ter sprake kwamen. Ze bleken namelijk niet alleen een goed en systematisch beeld te geven van het Nederlandse landschap in de jaren '70, maar tevens van hoge artistieke kwaliteit te zijn. Punt van aandacht was dat niemand precies wist wie ze genomen had, laat staan waar ze genomen waren.

VAN PROBLEEM TOT UITDAGING; DE COLLECTIE SIJMONS WORDT DE COLLECTIE DE BOER

Om een lang verhaal kort te maken: de collectie dia's vormde een prachtig uitgangspunt voor een herfotografieproject. Omdat we de

Recente foto van hetzelfde gebied bij Twisk, met de stuw (foto: Edwin Raap).

plekken niet konden lokaliseren én omdat we graag bewoners zelf op zoek wilden laten gaan naar de locaties hebben we van het probleem een uitdaging gemaakt. Tegelijkertijd maakte het betrekken van bewoners het mogelijk hun mening of verhaal over het landschap op te nemen. Het geluk was ons opnieuw welgezind, want via SKOR kwamen we op het spoor van de maker van de dia's. Het bleek Hubert de Boer te zijn die destijds aan de Academie de opleiding Landschapsarchitectuur opzette en de dia's had gemaakt voor collegedoeleinden. De topografische kaarten waarop keurig stond aangegeven waar de dia's gemaakt waren, zijn helaas verloren. Hij kon ons echter uit het hoofd nog heel wat locaties aanwijzen, zodat we echt aan de slag konden gaan.

HET PROJECT FOCUS OP LANDSCHAP IN KORT BESTEK

De provincie Noord-Holland was enthousiast en stelde voor drie jaar een subsidie beschikbaar. We formuleerden een project met drie onderdelen. Ten eerste het terugvinden van

de locaties in combinatie met het opnieuw fotograferen ervan door het publiek. Ten tweede het bediscussieren van de resultaten met bewoners en bestuurders. Tenslotte het uitschrijven van een kunstopdracht aan een landschapsfotograaf om zijn visie te geven om het huidige Noord-Hollandse landschap. Om het terugvinden door het publiek te vergemakkelijken hebben we een speciale iPhone-App laten ontwikkelen waarmee routes gevolgd kunnen worden en onderweg foto's gemaakt worden. De techniek en werking laten we hier verder rusten. Niet-iPhonebezitters konden digitale foto's insturen via de speciale website www.focusoplandschap.nl. Deze geeft in één oogopslag zicht op de plekken die al teruggevonden en geherfotografeerd zijn en op de nog terug te vinden beelden.

DE RESULTATEN

Uiteindelijk hebben we rond de 70% van de plaatsen gelokaliseerd. In de media en in vakbladen heeft het project flink wat aandacht genereerd. De belangstelling voor het gebruik

Recente foto van hetzelfde gebied bij Twisk, nu zonder de stuw (foto: Edwin Raap).

van de App viel tegen. We hopen dat als het project een vervolg krijgt in andere provincies het gebruik zal toenemen.

De discussiebijeenkomst met bestuurders en bewoners heeft in juni 2012 plaatsgevonden in Medemblik. Gedeputeerde Bond van Noord-Holland en een wethouder van Drechterland waren hierbij aanwezig. De discussie met bewoners was levendig en spitste zich toe op het spanningsveld tussen gewenste ontwikkelingen en behoud van betekenisvolle plekken. Het was heel duidelijk geen discussie van bewoners richting het bestuur over hoe slecht ze het hadden gedaan. Veel meer probeerde men mee te denken over welke kant het op moet met het landschap. De foto's zelf vormden een prima basis voor de discussie.

De kunstopdracht is gegaan naar de landschapsfotograaf Dieuwertje Komen uit Rotterdam. Zij is tussen mei en november 2012 op pad geweest om haar visie op het landschap verbeelden, waarbij de collectie van De Boer het uitgangspunt vormt. Doel is niet om alle plekken die De Boer fotografeerde opnieuw

vast te leggen en exact te herfotograferen, maar om een representatief beeld te schetsen van zijn collectie. Bepaalde plekken zijn exact geherfotografeerd, andere op een nieuwe manier.

BEGIN VAN EEN REEKS IN HET HISTORISCH-GEOGRAFISCH TIJDSCHRIFT

Met ingang van dit nummer van het HGT zullen we telkens een foto uit de collectie van Hubert de Boer afbeelden en daarbij de huidige landschappelijke situatie weergeven en van commentaar voorzien. We beginnen met dia 95, genomen in West-Friesland. Het betreft een zicht op Twisk. Tussen 1975 en 2011 is er aan het dorp zelf niet zo heel veel veranderd. Een andere opname uit de collectie de Boer is in het dorp genomen en het verschil tussen beide is alleen gelegen in de mode en auto's. De huizen zijn vrijwel ongewijzigd. Twisk is dan ook een beschermd dorpsgezicht. In het buitengebied van het dorp is wel wat gebeurd. Ten eerste valt op dat de bomen groter en voller geworden. De tweede verandering zit

hem in de voorgrond: er blijkt in de tussentijd een stuw te zijn geplaatst, naar we aanmenen ten tijde van de ruilverkavelingen die in West-Friesland flink hebben huisgehouden. Het is een puur functioneel geval dat je het liefst wegwerkt, wat dan ook is gebeurd in de tweede opname. Het zijn echter dergelijke ogenschijnlijke kleine ingrepen die het landschap veranderen. Het alleedaagse van de stuw, het rechte trekken van de oever: het valt nauwelijks op totdat je geconfronteerd wordt met de oude situatie. De fotograaf die de stuw vastlegde wil een eerlijk beeld geven, degene die hem wegliet stoorde zich er mogelijk aan.

Focus on Landscape – in search of the Netherlands of our childhood

A collection of landscape photographs of great artistic value dating from the 1970's, formed the basis for a re-photograph project in the province of North-Holland. The exact locations of the photos were unknown, so the help of the public was called on. An iPhone App and a special website were developed (www.focusopland-schap.nl) in order to support them. In 2 years time we were able to locate more than half of the sites where the photos were taken. It resulted in a unique insight into the changes in the landscape over a period of 35 years. We brought up the results in a discussion with local and provincial politicians: what do the changes tell us about our appreciation of the landscape and what lessons can be learned from the project for the future? Finally, a professional photographer was assigned the task to give her opinion on the present landscape. Her comment on the present landscape, taking the old situation as a starting-point, again is of great artistic value. From this issue on, the 'HGT' will present old and new pictures and will comment on them.

LITERATUUR

- BAAS, H., N. VAN BEEK & E. RAAP (2011). Wat is hier veranderd? In: Tijdschrift Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 3, pp. 20-21.
- BAAS, H., N. VAN BEEK & E. RAAP (2011). Focus op Landschap, herfotografie als instrument voor landschapsmonitoring. In: Vitruvius 17, pp. 10-15
- BEEK, N. VAN & E. RAAP (2009). Projectvoorstel Focus op Landschap. Utrecht/Amsterdam, Landschapsbeheer Nederland/SKOR.
- UYTENHOVE, P. (2006). Recollecting Landscapes. Herfotografie, geheugen en transformatie, 1904-1980-2004. Gent.
- PUSCHMANN, O., W. DRAMSTAD & R. HOEL (2006). Norwegian Landscapes in Retrospect. Oslo.
- SIJMONS, D. (1998), =Landschap. Amsterdam, Architecture + Natura.
- MINISTERIE VAN OCW (2011). Visie Erfgoed en Ruimte, Den Haag.

WEBSITES

- www.focusoplandschap.nl
- www.flickr.com/photos/focus_op_landschap
- www.skogoglandkap.no
- http://tinyurl.com/cvp3js4.